

KINDCENTRUM
VROONDAAL

Gedrags- en antipestprotocol

Ingevoerd per: januari 2022
Laatste update juni 2022

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Gedragsprotocol	4
1.1 Preventief.....	4
1.2 Curatief.....	4
1.3 Signalering en monitoring.....	5
2. De grens tussen plagen en pesten	6
2.1 Plagen	6
2.2 Pesten	6
2.3 Specifiek pestgedrag.....	6
2.4 Partijen bij het pestprobleem.....	6
3. Maatregelen ongewenst gedrag	9
3.1 Incidentele overtredingen.....	9
3.2 Aaneenschakeling van incidentele overtredingen en/of ernstiger misdragingen.....	9
3.3 Voortdurende overtredingen of ernstige misdragingen	9
3.4 Structureel onaangepast gedrag	10
3.5 Voortdurend structureel onaangepast gedrag	10
Bijlage I. Voorbeelden van programma's en middelen	12
Bijlage II. No Blame methode	13

Voorwoord

Kindcentrum Vroondaal wil leerlingen een intellectuele en uitdagende leeromgeving bieden waarin zij hun ambities waar kunnen maken. Het handelen van de medewerkers is erop gericht de leerlingen optimaal te begeleiden bij het benutten van hun capaciteiten. We willen de leerlingen de ondersteuning bieden die nodig is om het onderwijsleerproces zo goed mogelijk te laten verlopen. Het creëren van een veilig pedagogisch klimaat is daarbij essentieel. Eén van de kernwaarden van onze school die bijdraagt aan dit klimaat, is respectvol met elkaar omgaan. Daar hoort ongewenst gedrag zoals bijvoorbeeld pestgedrag niet bij.

Het is belangrijk om een duidelijk en helder beleid te hebben waar alle betrokkenen op kunnen terugvallen. Vandaar dat we niet alleen een gedragsprotocol hebben maar ook een anti-pestprotocol. We stellen voorwaarden en grenzen aan het samen leven in de school, zodat iedereen zich kan ontwikkelen in een prettige sfeer in de klas en op het schoolplein.

Het gedrags- en antipestprotocol is geschreven voor leerlingen, ouder(s)/verzorger(s) en medewerkers van de school. Het geeft het beleid van onze school weer ten aanzien van een veilig klimaat. Het is onderdeel van het Schoolveiligheidsbeleid. Hierbij volgen wij de 'Regeling ten aanzien van seksuele intimidatie, agressie en geweld (waaronder pesten) en discriminatie en de klachtenregeling van OMO. Het hoofddoel van het protocol is het voorkomen en bestrijden van pesten op onze school. Daarnaast heeft het een informatieve en verwijzende functie. Het beschrijft wat we onder pesten verstaan, hoe pesten voorkomen kan worden en geeft een structurele aanpak bij pesten aan.

Wij behouden ons het recht in individuele gevallen af te wijken van het protocol.

1. Gedragsprotocol

1.1 Preventief

Door preventief te werken is het streven om te voorkomen dat dit protocol moet worden ingezet.

De schoolregels hangen zichtbaar in iedere groep en in algemene ruimtes in de school. In de groepen zijn ook de klassenregels zichtbaar. Deze school- en klassenregels worden wekelijks besproken in de groep.

Door het geven van heldere gedragsinstructies (wat willen we wel zien?), positieve bekrachtigers door het benoemen van het gewenste gedrag, complimenten geven en belonen van gewenst (groeps-)gedrag wordt preventief gewerkt aan positief gedrag in de klas en de school.

Naast bovenstaande wordt er in de groepen veel aandacht besteed aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen en is er veel aandacht voor groepsvorming via de methode Goed van Start. De eerste zeven weken van het jaar, de Gouden weken, staan in het teken van het vormen van een evenwichtige groep. Dit doen we door gebruik te maken van cohesie-activiteiten zoals kennismakingsactiviteiten, teambouwers en coöperatief spel en door klassenvergaderingen. Tijdens deze wekelijkse vergaderingen wordt er besproken wat voor een groep we willen zijn, welk gedrag daarbij hoort en welke regels daarbij van belang zijn om dit te kunnen realiseren. De afspraken worden vastgelegd op de klassenboom in de klas. Na deze zeven weken wordt er dagelijks aandacht besteed aan de afspraken die we gemaakt hebben en aan het eind van de week is er een evaluatiemoment waarin wordt besproken hoe het met de klas gaat en wat er eventueel kan worden verbeterd. De afspraken en regels op de boom in de klas kunnen per periode veranderen zodat het passend blijft bij wat de groep nodig heeft.

Vanaf schooljaar 2022-2023 zal de methode Leefstijl als onze sociaal-emotionele methode worden geïmplementeerd. Deze sluit goed aan bij Goed van Start.

1.2 Curatief

Maatregelen die wij curatief kunnen aanbieden:

Gedragsspecialist

De gedragspecialist kan observaties binnen de groep doen gericht op het sociaal-emotioneel handelen van leerkracht en leerling(en). De gedragspecialist kan leerkrachten en leerlingen individueel coachen en begeleiden, voor kortere trajecten. Daarnaast heeft de gedragspecialist de monitoring sociale veiligheid onder haar hoede, op basis daarvan bepalen we of er bepaalde acties op school- of groepsniveau moeten plaatsvinden.

Interactiewijzer

Het doel is om inzicht te krijgen in gedragsproblemen van kinderen. Daarbij wordt de wisselwerking tussen factoren (wederkerige beïnvloeding) in en rondom het kind bekeken en beschreven.

Rots & Watertraining

De doelstelling is het bevorderen van een positieve ontwikkeling van sociale en emotionele competenties en het voorkomen en/of verminderen van problemen op het *intrapersoonlijke* domein (hoe zien leerlingen zichzelf) en het *interpersoonlijke* domein (hoe gaan leerlingen met elkaar om) bij kinderen en jongeren. De positieve ontwikkeling wordt bereikt door fysieke oefeningen, rollenspelen en kringgesprekken in kleine groepen binnen een veilige setting.

School Maatschappelijk Werk (SMW)

De SMW'er is onderdeel van de basisondersteuning van de school en is wekelijks op vaste tijdstippen aanwezig. De SMW'er verzorgt kortdurende begeleiding aan leerlingen (+/- 5 gesprekken). Tijdens dit traject zijn er wekelijks gesprekken met de leerling. De hulpvraag van de leerling vormt de basis van de gesprekken. De problematiek van de leerling kan verschillend zijn, gedacht kan worden aan begeleiding bij rouw, faalangst, echtscheiding, geringe weerbaarheid en gedragsproblemen. De SMW'er heeft nauw contact met de ouders en kan hun ook ondersteunen bij bepaalde hulpvragen.

Stoeltjesdans

Stoeltjesdans is een online tool om het sociaal klimaat in de klas te meten én te verbeteren. De tool geeft snel en eenvoudig inzicht in het sociaal klimaat in de klas. Bovendien helpt de tool bij het maken van een nieuwe klasindeling die past bij uw eigen doelen als leerkracht. Dat alles op basis van de laatste wetenschappelijke meetinstrumenten en inzichten.

1.3 Signalering en monitoring

Zien

Door middel van vragenlijst "Zien" wordt de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen gevolgd. Op basis van de uitkomsten wordt het aanbod in de klassen afgestemd op wat er nodig is voor de betreffende groep of individuele leerling. De vragenlijsten worden in oktober en in maart afgenomen.

2. De grens tussen plagen en pesten

Een belangrijk onderdeel op school is het signaleren en de aanpak tegen pesten. De grens tussen plagen en pesten is niet altijd eenduidig te trekken. Plagen is leuk, pesten niet. Pesten is beschadigend en levert verliezers op; plagen is groeibevorderend en zorgt ervoor dat iedereen wint.

2.1 Plagen

Bij plagen is er sprake van incidenten. Plagen duurt niet lang, is onregelmatig en gebeurt vaak spontaan. Ook erg belangrijk is dat bij plagen leerlingen gelijk zijn aan elkaar; er is geen machtsverhouding. Het plagen is onschuldig en nodigt uit tot een reactie van eenzelfde soort. Het gaat om spel; de rollen liggen niet vast, de ene keer plaagt de één, de andere keer plaagt de ander. Plagen gebeurt zonder kwade bijbedoelingen en is daarom vaak leuk, plezierig en grappig. Plagen is niet systematisch en heeft geen nadelige gevolgen voor degene die het ondergaat.

2.2 Pesten

Het specifieke van pesten is gelegen in het bedreigende en vooral systematische karakter van bepaald gedrag. We spreken van pestgedrag als het regelmatig gebeurt, waardoor de leerling zich niet langer veilig voelt in de school. Bij pesten wordt een slachtoffer uitgezocht om de baas over te spelen. De gepeste is niet in staat om voor zichzelf op te komen en ondervindt nadelige gevolgen zoals eenzaamheid, wantrouwen, ongelijkheid, angst en verdriet.

Wij hanteren de regel dat diegene die het ondergaat, in samenspraak met de leerkracht, de gedragspecialist en eventueel adjunct-directeur zorg, bepaalt of het vertoonde gedrag plagen of pesten is.

2.3 Specifiek pestgedrag

Pesten kan op verschillende manieren plaatsvinden. Wij maken daarom onderscheid tussen verschillende manieren van pesten:

- *Verbaal pesten*: Schelden, dreigen, belachelijk maken, uitlachen of een bijnaam geven op basis van lichaamskenmerken, (etnische) afkomst, geloof, seksuele voorkeur.
- *Fysiek pesten*: Duwen, trekken, schoppen, slaan, krabben, bijten, spugen, laten struikelen, haren trekken.
- *Intimidatie*: Seksuele intimidatie, een leerling achterna blijven lopen of ergens opwachten, bedreigen en/of dwingen om bezit af te geven of geld of andere zaken mee naar school te nemen.
- *Isolatie*: Uitsluiten door een klasgenoot voortdurend duidelijk te maken dat hij/zij niet gewenst is, negeren.
- Het *stelen* of *vernielen* van bezittingen.
- *Digitaal pesten (cyberpesten)*: Alle vormen van intimidatie via sociale media zoals o.a. ongewenste berichten versturen, schelden, roddelen, bedreigen, privéfoto's op internet plaatsen zonder toestemming.

2.4 Partijen bij het pestprobleem

In het geval van pesten is er altijd sprake van de betrokkenheid van meerdere partijen. De betrokken partijen zijn: de gepeste leerling(en), de pester(s), de zwijgende middengroep, de meelopers, de overige leerlingen, het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel en de ouder(s)/verzorger(s) van pester(s) en van degene(n) die het ondergaat(-gaan). Om pesten aan te pakken is het van belang dat alle partijen betrokken zijn bij het uitvoeren van het beleid.

Op onze school streven we ernaar dat pesten zowel preventief als curatief aangepakt wordt.

De gepeste leerling

Elke leerling loopt het risico om gepest te worden. Slachtoffers kenmerken zich door bijvoorbeeld angstig, onzeker, agressief gedrag en/of een negatief zelfbeeld. Vaak is er sprake van een vicieuze cirkel: voortdurende pesterijen verlagen het zelfvertrouwen van het slachtoffer, waardoor deze zich niet kan verweren, hetgeen de pester aanmoedigt door te gaan.

De pester

Leerlingen die pesten zijn in de meeste gevallen (fysiek) de sterksten van de groep. Ze reageren vaak agressiever en eerder met geweld. Ze zijn overheersend ten opzichte van de leerling die gepest wordt en zijn erg aanwezig in de groep. Ze zijn vaak impulsief en hebben een sterke behoefte om anderen te domineren. Pesters reageren dan ook met dreiging van geweld of de indirecte inzet van geweld. Ze lijken populair te zijn in een klas maar dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven. Pesten kan door middel van psychisch geweld (buitensluiten, roddelen) en door middel van fysiek geweld of een combinatie daarvan. Een ander kenmerk van pesters is dat ze zich vaak niet schuldig voelen. Er zijn verschillende strategieën die pesters kunnen gebruiken om zich niet schuldig te voelen. Zo kunnen ze het slachtoffer zien als iemand die er om vraagt om gepest te worden, of hun acties en de gevolgen ervan bagatelliseren. Ze kunnen zich slecht inleven in de rol van het slachtoffer.

De meelopers en de zwijgende middengroep

De meeste leerlingen zijn niet direct betrokken bij pesten in de actieve rol van pester. Sommigen behouden enige afstand (de zwijgende middengroep) en sommige andere leerlingen doen, uit angst of uit berekening, mee. Dit zijn de zogeheten meelopers.

Onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel

Pesten is vaak een goed bewaard groepsgeheim: (bijna) iedere leerling weet dat in de groep wordt gepest, toch durft niemand het aan de docent of ouder(s) te vertellen. Vaak weten de Leerkrachten dan ook niet dat er in de groep wordt gepest. Het is een taak van de medewerkers van onze school om alert te zijn op pestgevallen. Daarnaast fungeren zij als een voorbeeld wanneer het gaat om het respectvol met elkaar omgaan. Hiermee zorgen zij mede voor het creëren van een veilige sfeer en het naleven van de schoolregels.

Groepsleerkracht

De groepsleerkracht is het eerste aanspreekpunt van de leerling. De groepsleerkracht zorgt voor een veilig klimaat in de klas. In het begin van het schooljaar zal de leerkracht in de lessen Goed van Start met de leerlingen gesprekken voeren over hoe we met elkaar omgaan en samen regels opstellen. Bij vermoedens van pesten, zal de leerkracht met IB/ gedragsspecialist in gesprek gaan om een goed beeld van het klimaat in de klas te krijgen. De leerkracht zal door middel van gesprekken met de leerlingen moeten achterhalen wie er gepest wordt, wie de pester is en wie de meelopers en zwijgende middengroep zijn. De groepsleerkracht zal bij het signaleren van pesten de ouder(s)/verzorger(s) van de gepeste en de pester(s) inlichten.

Gedragsspecialist/Anti-pestcoördinator

De anti-pestcoördinator heeft als taak het in kaart brengen van de leerlingen die gepest worden/werden. Tevens zorgt de anti-pestcoördinator voor het preventieve programma en het ondersteunen van de leerkrachten bij pestgevallen.

Daarnaast heeft de anti-pest-coördinator de mogelijkheid om curatieve programma's in te zetten en waar nodig gesprek te voeren met ouders van gepeste en pester.

De ouder(s)/verzorger(s)

Wanneer leerlingen worden gepest, durven ze dit vaak niet aan hun ouder(s)/verzorger(s) te vertellen. Ze kunnen bang zijn dat hun ouder(s)/verzorger(s) naar school gaan, het aan de groepsleerkracht vertellen en dat het hierdoor alleen maar erger wordt. Ze schamen zich er vaak voor dat hen dit overkomt. Soms denken ze dat ze het gedrag van de pester zelf hebben uitgelokt en het dus verdienen gepest te worden

In bijlage I wordt verwezen naar voorbeelden van programma's en middelen die ingezet kunnen worden om pestgedrag onder de aandacht te brengen en bespreekbaar te maken.

3. Maatregelen ongewenst gedrag

Indien de preventieve activiteiten tegen ongewenst gedrag niet afdoende zijn voor een leerling, treedt het gedragsprotocol in werking. Hieronder geven wij een opsomming wat wij binnen Kindcentrum Vroondaal zien als ongewenst gedrag en welke maatregelen daarop volgen.

3.1 Incidentele overtredingen

- Ongehoorzaamheid, slecht luisteren
- Onbeleefdheid t.o.v. volwassenen/ leerkracht
- Onzorgvuldig omgaan met materiaal
- Schelden/vloeken (een enkele keer)
- Fysiek geweld (binnen proporties)

De groepsleraar neemt pedagogische maatregelen om het gedrag van de leerling zodanig te corrigeren dat de leerling, binnen afzienbare tijd, weer kan deelnemen aan de groepsactiviteiten. Een onderdeel daarvan is een kort kind gesprek. De pedagogische maatregelen vinden plaats in de groep. Er wordt rekening gehouden met leeftijd en gebeurtenis.

3.2 Aaneenschakeling van incidentele overtredingen en/of ernstiger misdragingen

- Herhaaldelijke overtredingen als bij 1
- Moedwillig schade toebrengen aan materiaal
- Incidenteel pest-, treitergedrag
- Brutaliteit t.o.v. volwassenen, leerkracht
- Schelden en vloeken (met regelmaat of in ernstige mate)
- Liegen of oneerlijk zijn.

De pedagogische handelingen uit niveau 1 zijn niet voldoende.

Directe maatregel/sanctie:

- De leerling krijgt een time-out.

De volgende acties worden genomen:

- De incidenten worden vastgelegd in Parnassys .
- Gesprek met de leerling.
- Adjunct/zorg/IB en bij pestgedrag de anti-pest coördinator op de hoogte brengen.
- Ouders op de hoogte brengen.
- In overleg met IB- er/gedragspecialist inschakelen om leerling en/of leerkracht te helpen met als doel gedragsverbetering van de leerling.

3.3 Voortduring van overtredingen of ernstige misdragingen

- Voortduring van overtredingen als onder 1 en 2.
- Ontvreemden van spullen in de klas of school.
- Discriminatie.
- Fysiek geweld t.o.v. andere kinderen.
- Intimidatie.
- Bedreiging van andere kinderen.

Het gedrag van de leerling is (blijft) zo storend en mogelijk bedreigend voor medeleerlingen en/of leraren dat de maatregelen uit niveau 1 en 2 niet toereikend zijn om een gedragsverandering bij de

leerling (binnen afzienbare tijd) te zien. De directe sancties op het gedrag blijven van kracht, met de onderstaande toevoeging.

De volgende acties worden ondernomen:

- Gesprek met leerling (oorzaak overtreding(en), mogelijkheden om tot gedragsverandering te komen/ het volgende keer anders aan te pakken)
- Ouders worden op school uitgenodigd door de leerkracht om het gedrag van het kind te bespreken om te zoeken naar een pedagogische oplossing samen met de IB'er en/of gedragspecialist.
- Er wordt een gedragshandelingsplan ingevuld door de gedragspecialist en leerkracht.
- Het ingevulde gedragshandelingsplan wordt met leerling en ouders besproken en ondertekend.
- Er wordt een aantekening in ParnasSys gezet met verslag van incidenten, gesprek en afspraken.
- Overleg Adjunct Zorg, gedragspecialist en IB' er over aanpak in de klas en vervolg.
- Indien door school gewenst, wordt de leerling in een MDO besproken.

3.4 Structureel onaangepast gedrag

- Voortdurend van onder 1 en 2 genoemde gedragingen
- Herhaling van de onder 3 genoemde ernstige misdragingen
- Het gedrag van de leerling is (blijft) zo storend en mogelijk bedreigend voor medeleerlingen en leraren dat de maatregelen uit niveau 1 en 2 niet toereikend zijn om de leerling weer te laten deelnemen aan de groepsactiviteiten.
- De leerling komt tijdelijk onder de hoede van de directie.

De volgende acties worden ondernomen:

- Gesprek met ouders plus directie waarin ouders verplicht worden actie te ondernemen om aan de gedragsverandering mee te werken middels een stappenplan dat op maat gemaakt is.
- Een officiële waarschuwing wordt schriftelijk en mondeling toegelicht aan ouders.
- Rekening houdend met de aard van de gebeurtenis(sen) en de leerling kan besloten worden tot een schorsing.
- In het geval van schorsing melden wij dit de eerste twee keer bij het bestuur van de SCOH en bij leerplicht.
- In het geval dat wij voor een derde keer tot schorsing overgaan melden wij dit bij het bestuur, leerplicht en de schoolinspectie.
- Aantekening in ParnasSys met verslag van incidenten, gesprek en afspraken.

3.5 Voortdurend structureel onaangepast gedrag

Door de school kan (in samenwerking met ouders) onvoldoende invloed uitgeoefend worden om gedragsverandering te bewerkstelligen. Uiteindelijk kan besloten worden tot verwijdering van de leerling. Hiervan worden ten alle tijden het bestuur, de leerplichtambtenaar en de inspectie in kennis gesteld. Tevens wordt daarbij de procedure gevolgd die door het bestuur is vastgesteld. In hoe wij omgaan met schorsen en verwijderen volgen wij het beleid van het schoolbestuur.

De volgende acties worden ondernomen:

- Gesprek met ouders o.l.v. directielid.
- Verwijderingsprocedure starten.

- Overleggen overbruggingsmaatregelen met ouders, directie en IB.
- Aantekening in ParnasSys met verslag van incidenten, gesprek en afspraken.

Indien de school in zo'n situatie geen verantwoordelijkheid meer zou kunnen nemen voor de veiligheid van de overige leerlingen, kan de schoolleiding overgaan tot verwijdering.

Bijlage I. Voorbeelden van programma's en middelen

Het creëren van een veilige school is erg belangrijk. Om dit te bereiken is intensieve begeleiding bij de groepsvorming erg belangrijk. Op onze school wordt hier veel aandacht aan besteed via de methode Goed van Start en in de methode Leefstijl komen oefeningen en spelsituaties voor die pesten bespreekbaar maken.

Om het pestgedrag in kaart te kunnen brengen maken wij gebruik van de signaleringslijsten van Zien. De bevindingen uit deze vragenlijst zijn een aanleiding om in gesprek te gaan met de leerkracht om aandacht te vragen of er in de klas sprake is van een pestprobleem.

Voorbeeld 1: Wat je pest ben jezelf

In dit project werken de leerlingen samen aan hun 'pestschrift'. Zij leren hiermee o.a. het verschil tussen plagen en pesten en gaan kijken naar andere mogelijkheden om, om te gaan met lastige situaties.

Voorbeeld 2: Meidenvenijn

Met de meiden van de klas wordt er in groepsverband gewerkt aan het project "Meidenvenijn is niet fijn". Dit gaat in op de verschillende rollen die meiden kunnen hebben in een groep, hoe zij hiermee om kunnen gaan en leren zij de effecten van hun gedrag.

Film vanaf groep 7/8

De film 'Spijt', gebaseerd op het gelijknamige boek van Carry Slee, vertelt het verhaal van een jongen in de tweede klas, Jochem, die gepest wordt. Een groepje klasgenoten doet er alles aan om hem het leven zuur te maken. Jochem durft het aan niemand te vertellen. Wanneer het pesten maar niet lijkt te stoppen, neemt Jochem een drastisch besluit.

Bijlage II. No Blame methode

De No Blame methode werd in de jaren 80 in Engeland door George Robinson en Barbara Maines ontwikkeld. De methode werd vervolgens in Zwitserland en Australië bekend. In Duitsland is de No Blame methode sinds 2002 bekend. Inmiddels is de methode in België, Zwitserland, Nederland en beginnend in Oostenrijk en Luxemburg met succes toegepast. De No Blame methode is een oplossingsgerichte methode en staat in de traditie van de systeemtheorie en korte termijn therapie van Steve de Shazer.

De oplossingsgerichte methode gaat in tegenstelling tot de probleemgeoriënteerde methode ervan uit dat er geen uitgebreide probleemanalyse noodzakelijk is om een probleem op te kunnen lossen. De No Blame methode is dan ook gericht op de mogelijke oplossing van het probleem, het slachtoffer te helpen en het pesten te stoppen.

Het fascinerende van deze methode is dat, ondanks de serieuze problematiek van het pesten, er in aanvang niet gestraft wordt. De aanpak vertrouwt op de kwaliteiten en bekwaamheden van leerlingen goede oplossingen te bedenken en toe te passen. De No Blame aanpak is een makkelijk toe te passen en waardevol instrument om het pestgedrag te laten stoppen en het slachtoffer te helpen. De methode werkt volgens onderstaande 7 stappen met daarbij een korte uitleg.

Stap 1: gesprek met slachtoffer

- Informatie vragen over wat er gebeurd is,
- Vraag naar beleving, gevoelens van het slachtoffer,
- Uitleg over aanpak, nadruk op niet-bestrafende aspect, vraag toestemming,
- Stel met het slachtoffer een groep samen bestaande uit pesters, meelopers, vrienden en/of positief ingestelde jongeren,
- Bereikbaar blijven voor het slachtoffer.

Stap 2: gesprek met de groep

- Bestaat uit pesters, meelopers, vrienden en/of positief ingestelde jongeren,
- Slachtoffer is niet aanwezig, dit kan de probleemoplossende aanpak bemoeilijken.
- Informatie vragen over wat er gebeurd is.

Stap 3: Het probleem duidelijk maken

- Alle betrokkenen zijn aanwezig,
- Probleem duidelijk maken aan de hand van het verhaal/het gevoel van het slachtoffer,
- Geen details van gebeurtenissen, geen beschuldigingen,
- Duidelijk maken dat er een probleem is dat moet opgelost worden.

Stap 4: De verantwoordelijkheid delen

- Nadruk leggen op de oplossing en de toekomst (uit de groep laten komen),
- Alle betrokkenen kunnen bijdragen aan de oplossing.

Stap 5: de groep naar ideeën vragen

- Alle positieve voorstellen aanvaarden,
- Concreet maken van de voorstellen.

Stap 6: De verantwoordelijkheid overdragen

- De verantwoordelijkheid bij de betrokkenen leggen; zij alleen kunnen het probleem oplossen,
- Duidelijkheid verschaffen over het vervolgtraject,
- Bedanken en vertrouwen geven.

Stap 7: Evaluatie

- Elke betrokkene vertelt afzonderlijk over zijn bijdrage,
- Indien noodzakelijk kan de procedure herhaald worden